

Sygn. akt I Ca 154/15

POSTANOWIENIE

Dnia 10 czerwca 2015 r.

Sąd Okręgowy w Sieradzu Wydział I Cywilny

w składzie:

Przewodniczący SSO Barbara Bojakowska

Sędziowie SO Joanna Składowska

SR (del.) Małgorzata Klęk

Protokolant sekretarz sądowy Elwira Kosieniak

po rozpoznaniu w dniu 10 czerwca 2015 r. w Sieradzu

na rozprawie sprawy

z wniosku M. W. (1)

z udziałem K. A., I. D., B. K., I. N. (1), J. P., Z. R., M. W. (2) i W. W.

o zmianę postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku

na skutek apelacji wnioskodawczynie

od postanowienia Sądu Rejonowego w Wieluniu

z dnia 30 stycznia 2015 roku, sygn. akt I Ns 353/13

postanawia:

oddalić apelację.

Sygn. akt I Ca 154/15

UZASADNIENIE

We wniosku skierowanym do Sądu Rejonowego w Wieluniu M. W. (1) domagała się zmiany postanowienia Sądu Rejonowego w Wieluniu z dnia 30 sierpnia 2001r., sygn. akt I Ns 569/01, na podstawie którego stwierdzono nabycie spadku po A. U., wraz z wchodzącym w jego skład gospodarstwem rolnym, na podstawie ustawy na rzecz L. U. (1) w 5/8 częściach oraz C. U. w 3/8 częściach. Wnioskodawczynie wniosła o zmianę orzeczenia w ten sposób, aby spadek po A. U. w całości, tak na zasadach ogólnych, jak i co do wchodzącego w jego skład gospodarstwa rolnego, nabyła M. W. (1) na podstawie testamentu ustnego z dnia 14 września 1997r.

Uczestnicy postępowania: I. N. (1), J. P., B. K., I. D., W. W., K. A., Z. R. i M. W. (2) nie uznali wniosku, wnosząc o jego oddalenie.

Zaskarżonym postanowieniem z dnia 30 stycznia 2015r. Sąd Rejonowy oddalił wniosek.

Rozstrzygnięcie zapadło przy następujących ustaleniach i wnioskach:

Sąd Rejonowy w Wieluniu w dniu 30 sierpnia 2001r., w sprawie sygn. akt I Ns 569/01 stwierdził, że spadek wraz z wchodzącym w jego skład gospodarstwem rolnym po A. U. z mocy ustawy dziedziczy jego matka C. U. w 3/8 częściach oraz brat L. U. (1) w 5/8 częściach. Tym samym postanowieniem Sąd Rejonowy w Wieluniu stwierdził, iż spadek, wraz z wchodzącym w jego skład udziałem w gospodarstwie rolnym, po C. U. z mocy ustawy dziedziczy jej syn L. U. (1). M. W. (1) nie była uczestnikiem tego postępowania. Postanowieniem z dnia 15 marca 2013r., sygn. akt I Ns 402/12 Sąd Rejonowy w Wieluniu stwierdził, iż spadek po L. U. (1) nabyli na podstawie ustawy zstępnii jego dziadków tj. Z. R., J. P., M. W. (1), I. N. (1) po 4/40 części, B. K., M. W. (2), I. D., W. W. po 1/40 części oraz K. A. w 20/40 częściach.

A. U., urodzony (...), zmarł jako kawaler, nie posiadał dzieci.

W skład spadku po nim wchodziło gospodarstwo rolne o powierzchni 7 ha położone w P. i w B., gmina S.. Ojciec A. U. zmarł w 1961r., a matka C. U. w 1999r. Spadkodawca pozostawił po sobie brata L. U. (1).

A. U. prowadził gospodarstwo rolne. Miał wykształcenie zawodowe. Posługiwał się pismem. Mieszkał ze swoją matką C. U. i chorym psychicznie bratem L.. W prowadzeniu gospodarstwa rolnego pomagała mu jego kuzynka - M. W. (1) zamieszkała W.. A. U. wielokrotnie zwracał się do M. W. (1) z prośbą, aby po jego śmierci zajęła się jego matką i bratem. Wiele razy mówił swojej kuzynce i innym osobom, iż na wypadek śmierci przekaze jej cały swój majątek, w szczególności zaś gospodarstwo rolne.

A. U. chorował na nadciśnienie tętnicze. W latach 1977 i 1997 leczył się w poradni chirurgicznej. Nie obawiał się śmierci. Zmarł nagle w dniu 15 października 1997r. w B. w wieku 48 lat. Przyczyną jego zgonu był obrzęk mózgu.

W dniu 14 listopada 1997r. w miejscowości Z. w domu u sołtysa J. J. zostało spisane pismem odręcznym przez J. J. pismo zatytułowane „oświadczenie”. Zostało ono podpisane przez sołtysa i dwóch świadków: L. M. i B. M.. Zgodnie z treścią oświadczenia sołtys podał, iż podczas płacenia podatku rolnego u niego w domu w dniu 14 września 1997r., A. U. oświadczył, że w razie jego choroby lub śmierci przekaze swoje gospodarstwo rolne kuzynce z W., z rodziny W.. Oświadczenie to M. W. (1) znalazła w okolicach Świąt Bożego Narodzenia w 2012r., robiąc porządki w domu A. U..

Dokonując oceny materiału dowodowego, Sąd Rejonowy częściowo pominął zeznania świadka L. M. w zakresie okoliczności sporządzenia oświadczenia, uznając je za niewiarygodne i niespójne. Świadek nie był bowiem w stanie dokładnie podać okoliczności złożenia oświadczenia przez A. U., ani okoliczności spisania tego oświadczenia w dniu 14 listopada 1997r. Podobnie wypadła ocena zeznań B. M..

Jak podkreślił Sąd pierwszej instancji, powołanie do spadku wynika albo z ustawy, albo z testamentu (art. 926 § 1 kc), przy czym pierwszeństwo ma zawsze dziedziczenie testamentowe. W myśl art. 941 kc testament jest czynnością jednostronną, w której spadkodawca rozporządza swoim majątkiem na wypadek śmierci. Po stronie testatora musi zachodzić wola i świadomość dokonywania czynności prawnej na wypadek śmierci. Spadkodawcy przysługuje w szerokim zakresie swoboda testowania, jednakże testament podlega w zakresie treści ograniczeniom, a jego ważność należy rozpatrywać z punktu widzenia zdolności testowania, formy, wad oświadczenia woli oraz treści.

Zgodnie z art. 952 § 1 kc, testament może być sporządzony w formie testamentu ustnego. Ustawodawca określa przesłanki dopuszczalności sporządzenia takiego testamentu szczególnego. Odnosząc się do istnienia pierwszej przesłanki uzasadniającej sporządzenie testamentu ustnego - obawy rychłej śmierci, należy stwierdzić, iż stan ten musi być uzasadniony okolicznościami o charakterze obiektywnym. W grę mogą wchodzić takie stany chorobowe lub skutki nagłych wypadków, które w świetle wiedzy medycznej oraz doświadczenia życiowego mogą spowodować rychły zgon. Przesłanka obawy rychłej śmierci jest spełniona wówczas, gdy w stanie zdrowia osoby cierpiącej na chorobę nieuchronnie prowadzącą do zgonu nastąpi pogorszenie lub pojawią się nowe rokowania wskazujące na nadzwyczajną bliskość czasową śmierci spadkodawcy. W ocenie Sądu Rejonowego, złożony przez wnioskodawczynię testament ustny nie wywołuje skutków prawnych, bowiem nie sposób przyjąć, iż spadkodawca złożył ostatnią wolę z powodu obawy rychłej śmierci. W chwili sporządzenia testamentu u spadkodawcy nie istniały żadne stany chorobowe, które w świetle wiedzy medycznej i doświadczenia życiowego mogły spowodować jego zgon. Przyczyną śmierci był obrzęk mózgu,

który jest schorzeniem powstającym nagle. Sam fakt, że zgon nastąpił krótko po sporządzeniu testamentu ustnego, nie jest wystarczający do stwierdzenia ważności testamentu. Spadkodawca może być całkowicie zdrowy w chwili oświadczenia woli, a następnego dnia zginąć w wypadku. W ustalonym stanie faktycznym nie istniały ponadto żadne inne szczególne okoliczności, takie jak powódź itp., które uzasadniałyby sporządzenie testamentu w trybie art. 952 kc.

Nawet jednak gdyby przypuszczalnie przyjąć, iż obawa rychłej śmierci istniała, to dla Sądu pierwszej instancji istniały duże wątpliwości, co do prawidłowości i skuteczności spisanego oświadczenia.

Tym samym Sąd Rejonowy nie znalazł podstawy do uwzględnienia wniosku M. W. (1).

Wnioskodawczyni wniosła apelację od powyższego postanowienia, zaskarżając orzeczenie w całości i podnosząc następujące zarzuty:

1. sprzeczność istotnych ustaleń sądu z treścią zebranego w sprawie materiału dowodowego:

a) poprzez brak poczynienia ustaleń, co do faktu pobicia A. U. przez L. U. (1) w dniu 26 kwietnia 1997r., obrażeń, jakich doznał spadkodawca, w tym ran ciętych i kłutych głowy, stanu zdrowia i samopoczucia spadkodawcy po tym pobiciu, w tym co najmniej kilkutygodniowego zwolnienia lekarskiego, częstych i nasilających się bólów głowy, przyczyn występowania bólów głowy u spadkodawcy,

b) brak ustalenia daty zgonu spadkodawcy A. U., który zmarł 15 października 1997r.

2. obrazę prawa materialnego, to jest art. 952 §1 kc - poprzez jego błędną wykładnię i stwierdzenie, że nie istniała obawa rychłej śmierci w sytuacji, w której obawa rychłej śmierci miała miejsce i była uzasadniona,

a) art. 952 § 2 kc - poprzez jego błędną wykładnię.

3. naruszenie przepisów postępowania, to jest:

a) art. 233 kodeksu postępowania cywilnego poprzez niedokonanie wszechstronnego rozważenia zebranego w sprawie materiału dowodowego, w szczególności brak odniesienia do dokumentacji lekarskiej z poradni chirurgicznej (k. 40-41) oraz stwierdzenia biegłego M. P. (1), co do możliwości powstania obrzęku mózgu na skutek nadciśnienia tętniczego, na które chorował spadkodawca, dowolną ocenę dowodów, w szczególności zeznań świadków L. M. i B. M.,

b) art. 677 kpc w zw. z art. 679 kpc, poprzez jego naruszenie, w tym brak należytego wyjaśnienia okoliczności sprawy i osoby spadkobiercy,

c) art. 286 kpc w zw. z art. 677 kpc poprzez brak zażądania od biegłego ustnego wyjaśnienia opinii złożonej na piśmie lub zażądania dodatkowej opinii od biegłego na okoliczność występującego u spadkodawcy po pobiciu stan psychofizycznego, jaki wpływ na stan zdrowia, w tym mózgu spadkodawcy, mogło mieć pobicie z 26 kwietnia 1997r. oraz rany cięte i kłute głowy, czy występujące u spadkodawcy po pobiciu częste bóle głowy mogły być spowodowane krwiakiem lub stłuczeniem mózgu, czy krwiak lub stłuczenie mózgu mogło prowadzić do obrzęku mózgu, który to spowodował jego zgon, czy obrzęk mózgu jest stanem zagrażającym życiu.

Apelująca wniosła nadto o dopuszczenie następujących dowodów:

1. z oświadczenia M. P. (2) z dnia 11 lutego 2015r.

- na okoliczność jego treści, w tym stanu psychofizycznego spadkodawcy A. U. w okresie sporządzenia testamentu ustnego, jak i poprzedzającego jego śmierć, w szczególności występujących u niego bólów głowy po pobiciu go przez brata L. U. (1),

2. z pisma i zaświadczenia Domu Pomocy Społecznej w C. - W. z dnia 04 lutego 2015r. - na okoliczność ich treści, w tym sprawowania bezpośredniej opieki nad rodziną spadkodawcy przez wnioskodawczynię, w tym L. U. (1) i jej zaangażowania w ta opiekę,

3. z wydruku dotyczącego obrzęku mózgu z portalu wylecz.to - na okoliczność jego treści, w tym przyczyn powstania obrzęku mózgu, urazu głowy jako jednej z przyczyn obrzęku mózgu, bólów głowy jako objawów obrzęku mózgu, obrzęku mózgu jako stanu zagrożenia życia,

4. z wydruku dotyczącego obrzęku mózgu z portalu wikipedia.pl - na okoliczność jego treści, w tym przyczyn powstania udaru mózgu, urazu głowy jako jednej z przyczyn obrzęku mózgu, bólów głowy jako objawów obrzęku mózgu, obrzęku mózgu jako stanu zagrożenia życia,

5. z uzupełniającej opinii biegłego M. P. (1) lub ewentualnie opinii biegłego z zakresu neurologii - na okoliczność, jaki wpływ na stan zdrowia, w tym mózgu spadkodawcy, miało mieć pobicie z 26 kwietnia 1997r. i obrażenia jakich doznał spadkodawca, w tym uraz głowy i rany cięte i klute głowy, czy występujące u spadkodawcy po pobiciu częste bóle głowy mogły być spowodowane krwakiem lub stłuczeniem mózgu, czy krwiak lub stłuczenie mózgu mogło prowadzić do obrzęku mózgu, który to spowodował jego zgon, czy obrzęk mózgu jest stanem zagrażającym życiu,

6. z zeznań świadka M. P. (2), pracownika Gminnego Ośrodka Pomocy (...) w S. - na okoliczność stanu psychofizycznego spadkodawcy A. U. w okresie sporządzenia testamentu ustnego, jak i poprzedzającego jego śmierć, w szczególności występujących u niego i nasilających się bólów głowy po pobiciu go przez brata L. U. (1), skutkujących obawą rychłej śmierci,

7. z zeznań świadka Z. W. - na okoliczność stanu psychofizycznego spadkodawcy A. U. w okresie sporządzenia testamentu ustnego, jak i poprzedzającego jego śmierć, w szczególności występujących u niego i nasilających się bólów głowy po pobiciu go przez brata L. U. (1), skutkujących obawą rychłej śmierci.

W oparciu o wskazane zarzuty skarżąca domagała się:

- zmiany zaskarżonego postanowienia poprzez zmianę w pkt I postanowienia Sądu Rejonowego w Wieluniu z dnia 30 sierpnia 2001r. w sprawie I Ns 569/01 i stwierdzenie, że spadek po A. U. na podstawie testamentu ustnego z dnia 14 września 1997r., sporządzonego na piśmie przez świadków tego testamentu w dniu 14 listopada 1997r. nabyła w całości wprost M. W. (1),

ewentualnie:

- uchylecia zaskarżonego postanowienia w całości i przekazania sprawy sądowi pierwszej instancji do ponownego rozpoznania - przy uwzględnieniu kosztów postępowania odwoławczego,

- zasądzenia na rzecz wnioskodawczyni od uczestników zwrotu kosztów postępowania według norm przepisanych.

Uczestnicy K. A., I. D., B. K., J. P. i W. W. wnieśli o oddalenie apelacji.

Sąd Okręgowy zważył, co następuje:

Apelacja wnioskodawczyni nie zasługuje na uwzględnienie:

Na wstępie należy podkreślić, iż wbrew twierdzeniom skarżącej, Sąd Rejonowy ustalił datę zgonu spadkodawcy, co znalazło swój wyraz w uzasadnieniu orzeczenia na stronie 2. Zarzut w tym zakresie wydaje się o tyle niezrozumiały, że kwestia ta nie była przedmiotem sporu i w sposób oczywisty wynikała z właściwego aktu stanu cywilnego.

Nie sposób również zgodzić się z autorem apelacji, że dostępny Sądowi pierwszej instancji materiał dowodowy dawał jakąkolwiek podstawę do ustalenia, że obrażenia, jakich doznał spadkodawca w dniu 26 kwietnia 1997r., w tym rany cięte i klute głowy, wpływały na stan zdrowia i samopoczucie spadkodawcy w dacie wygłaszania oświadczenia z dnia 14 września 1997r. W szczególności zaś wymaga zaznaczenia, że na tego rodzaju okoliczności nie powoływała się sama M. W. (1), ani w treści złożonego wniosku, ani w toku zeznań złożonych w sprawie, kiedy to na rozprawie w dniu 26 stycznia 2015r. wyraźnie wskazała, że „...A. U.nic nie mówił, że chorował. Nikt w wieku 48 lat nie myśli o śmierci (...) A. U.nie obawiał się śmierci, tak myślę...” (k. 147). Próżno także poszukiwać jakichkolwiek twierdzeń o rzekomych skutkach pobicia również w treści zeznań pozostałych przesłuchanych uczestników i świadków, w szczególności zaś świadków testamentu.

Z dokumentacji lekarskiej, na którą powołuje się skarżąca wynika zaś jedynie, że 26 kwietnia 1997r. A. U., na skutek pobicia doznał rany ciętej głowy, którą zaopatrzone i założono szwy. Podczas wizyt u lekarza w czerwcu 1997r. spadkodawca skarżył się na bóle głowy i przebywał na zwolnieniu lekarskim.

Należy podkreślić, że określony w art. 670 kpc obowiązek sądu spadku badania z urzędu, kto jest spadkobiercą, oraz czy w skład spadku wchodzi gospodarstwo rolne, a następnie stwierdzenia nabycia spadku przez spadkobierców, choćby były nimi inne osoby niż te, które zostały wskazane przez uczestników postępowania, nie jest obowiązkiem abstrakcyjnym, oderwanym od realiów konkretnej sprawy oraz nie zwalnia uczestników od inicjatywy procesowej, zwłaszcza inicjatywy dowodowej. W postępowaniu o stwierdzenie nabycia spadku przepis art. 232 zdanie pierwsze kpc znajduje pełne zastosowanie (w związku z art. 13 § 2 kpc). Konsekwentnie, na uczestniku postępowania, który podniósł fakt lub zarzut, spoczywa także ciężar udowodnienia jego prawdziwości (art. 6 kc) (por. np. postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 26 stycznia 1999r., III CKN 134/98, niepubl., z dnia 9 lutego 1999r., I CKN 917/98, niepubl., z dnia 24 września 2009r., IV CSK 129/09, niepubl., z dnia 3 grudnia 201 r., I CSK 37/10, niepubl., z dnia 21 kwietnia 2004r., III CK 420/02, LEX nr 399729, z dnia 8 listopada 2012r., I CSK 163/12, LEX nr 1267159, z dnia 27 lutego 2013r., IV CSK 380/12, LEX nr 1314431).

Powołując się na dziedziczenie testamentowe, wnioskodawczynie winna wykazać przesłanki ważności testamentu, a więc w sprawie niniejszej, między innymi, istnienie po stronie spadkodawcy obawy rychłej śmierci, zgodnie z art. 952 kc. Skoro wnioskodawczynie nie powoływała się na okoliczność, iż w dniu 14 września 1997r. A. U. odczuwał skutki pobicia z kwietnia 1997r. i miały one tego rodzaju charakter, że mogły powodować obawę zagrożenia życia, a także nie zaprezentowała materiału dowodowego w tym zakresie, brak było jakichkolwiek podstaw do czynienia przez Sad pierwszej instancji ustaleń, na które powołuje się skarżąca i inicjowania z urzędu postępowania dowodowego, w szczególności w sytuacji, gdy sama wnioskodawczynie nie zgłaszała żadnych dodatkowych wniosków dowodowych, w tym nie kwestionowała opinii biegłego i nie domagała się jej uzupełnienia, nie wnioskując również o powołanie innego biegłego lub z zakresu innej specjalności.

Wniosku dowodowe zawarte w apelacji podlegały w świetle art. 381 kpc oddaleniu. M. W. (1) mogła bowiem w postępowaniu przed Sądem pierwszej instancji przytoczyć wskazane w apelacji fakty i dowody i jednocześnie występowała potrzeba powołania się na nie. To, że określone pisma lub wydruki, jak wskazuje autor apelacji, nie istniały w dacie orzekania przez Sąd Rejonowy, nie oznacza, że nie było możliwości ich uzyskania, o co powinna zadbać wnioskodawczynie. Strona, która dopuszcza się zaniedbania w zakresie przysługującej jej inicjatywy dowodowej w postępowaniu przed sądem pierwszej instancji, musi się liczyć z tym, że sąd drugiej instancji jej wniosku dowodowego nie uwzględni.

Podsumowując stwierdzi należy, iż w sprawie przedmiotowej Sad Rejonowy prawidłowo ustalił stan faktyczny, nie naruszając żadnych ze wskazanych przez skarżącą norm proceduralnych, a w konsekwencji właściwie przyjął brak cech ważności rzekomego testamentu ustanego z 14 września 1997r. w oparciu o brzmienia art. 952 kc.

Na zakończenie wymaga także zaznaczenia, że choć, jak przyjął Sąd pierwszej instancji, nie ma podstaw do kwestionowania, że zmarły wyrażał chęć przekazania gospodarstwa rolnego małżonkom W., także wobec osób trzecich, nie oznacza to, iż sporządził ważny testament. Niezbędnym warunkiem istnienia testamentu ustnego jest

życzenie spadkodawcy złożenia oświadczenia ostatniej woli oraz fakt przywołania osób, które zostały następnie wskazane jako świadkowie w celu wysłuchania jego oświadczenia o rozporządzeniu posiadanym majątkiem (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 20 lipca 2007r., I CSK 136/07, Mon. Praw. 2007, nr 17, s. 932). Nie może być także uznana za świadka osoba, która nie wyraziła zgody na pełnienie tej funkcji (J. Kremis, K. Górka (w:) E. Gniewek, Komentarz, s. 1581). Świadkiem testamentu może być zatem osoba, do której spadkodawca kieruje swoje oświadczenie, jest obecna przy składaniu tego oświadczenia, świadoma swej roli, rozumie treść woli spadkodawcy i jest gotowa do jej spełnienia. Świadomość pełnienia roli świadka sporządzenia testamentu wyznacza skoncentrowanie uwagi przez czas oświadczenia woli przez spadkodawcę, odbieraniu i utrwaleniu w pamięci treści tego oświadczenia. Nie może być natomiast uważana za świadka testamentu ustnego osoba, która wprawdzie była obecna podczas składania oświadczenia przez spadkodawcę, ale do której spadkodawca tego oświadczenia nie kierował, nie traktując jej jako świadka (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 14 lipca 2005r., III CK 688/04, LEX nr 380963).

Ponadto podkreślenia wymaga, że sporządzenie testamentu jest nie tylko ważnym aktem o charakterze osobistym, ale także czynnością o skutkach doniosłych dla osób trzecich. Powołanie do dziedziczenia testamentowego jest też wiążące dla organów państwa, w tym dla sądów. Dlatego też, zwłaszcza w przypadku testamentu szczególnego ustnego, istotną kwestią jest ustalenie, czy spadkodawca miał poważną i zdecydowaną wolę testowania (*animus testandi*).

Analiza treści oświadczenia z dnia 14 września 1997r. jednoznacznie wskazuje, iż brak mu cech, o jakich mowa wyżej. W szczególności A. U. nie przekazuje swej ostatniej woli, a odpowiada na pytania sołtysa J. J., przypadkowo zagadnięty, wskazując, że „przekáže gospodarstwo”, nie zaś je „przekazuje” na wypadek śmierci, a wypowiedź tę jedynie „usłyszeli” L. M. i B. M..

Z uwagi na powyższe, Sąd Okręgowy na podstawie art. 385 w zw. z art. 13 § 2 kpc oddalił apelację.